

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАУКОВИХ БІБЛІОТЕК ДОСЛІДНИЦЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

© 2018 СЕРБІН О. О., СИТНИЦЬКИЙ М. В.

УДК 027.021.7::378.4(477:4-672ЄС)

Сербін О. О., Ситницький М. В.

Перспективи розвитку наукових бібліотек дослідницьких університетів України в контексті імплементації європейського досвіду

Визначено ключові напрями перспективного розвитку наукових бібліотек дослідницьких університетів України для вдосконалення їх системи стратегічного управління на шляху до входження у європейське конкурентне середовище. Висвітлено наукову думку, практику та законодавчі підстави у сфері розвитку наукових бібліотек у Європейському Союзі. Здійснено порівняльну характеристику традиційної бібліотеки та сучасної з метою виявлення відмінностей їх функціонування та розвитку. Ідентифіковано й описано зміст сімнадцяти основних контрастів, що розрізняють ці наукові бібліотеки. На основі проведеного аналізу європейського досвіду визначено й охарактеризовано дванадцять ключових напрямів подальшого стратегічного розвитку наукових бібліотек України, що полягають у вдосконаленні: цифрового наповнення; бібліотечного простору; системи автоматизації процесів обслуговування; дотримання авторських прав; комерціалізації бібліотечних послуг; міжнародного обміну бібліотечною інформацією; депозитарію магістерських праць; осучаснення обладнання; консолідованої системи антиплагиату; впровадження нових суміжних послуг; системи альтернативного фінансування; системи підвищення кваліфікації персоналу. Результати цього дослідження будуть корисними для керівників дослідницьких університетів та їх наукових бібліотек, а також науковцям і практикам у сфері стратегічного управління розвитком дослідницьких університетів.

Ключові слова: наукова бібліотека, дослідницький університет, європейський досвід розвитку.

Рис.: 1. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 17.

Сербін Олег Олегович – доктор наук із соціальних комунікацій, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, директор, Наукова бібліотека ім. М. Максимовича, Київський національний університет ім. Т. Шевченка (вул. Володимирська, 60, Київ, 01033, Україна)

E-mail: serbinolego@gmail.com

Ситницький Максим Васильович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту інноваційної та інвестиційної діяльності, Київський національний університет ім. Т. Шевченка (вул. Володимирська, 60, Київ, 01033, Україна)

E-mail: maksym.sitnicki@ukr.net

УДК 027.021.7::378.4(477:4-672ЄС)

UDC 027.021.7::378.4(477:4-672ЄС)

Сербін О. О., Ситницький М. В. Перспективи розвитку наукових бібліотек дослідницьких університетів України в контексті імплементації європейського досвіду

Serbin O. O., Sitnicki M. W. Prospects for the Development of Scientific Libraries of Ukrainian Research Universities in the context of the Implementation of the European Experience

Определены ключевые направления перспективного развития научных библиотек исследовательских университетов Украины для совершенствования их системы стратегического управления на пути к вхождению в европейскую конкурентную среду. Освещены научные мысли, практика и законодательные основания в сфере развития научных библиотек в Европейском Союзе. Осуществлена сравнительная характеристика традиционной библиотеки и современной с целью выявления различий их функционирования и развития. Идентифицировано и описано содержание семнадцати основных контрастов, которые различают эти библиотеки. На основе проведенного анализа европейского опыта определены и охарактеризованы двенадцать ключевых направлений дальнейшего стратегического развития научных библиотек Украины, которые заключаются в совершенствовании: цифрового наполнения; библиотечного пространства; системы автоматизации процессов обслуживания; соблюдения авторских прав; коммерциализации библиотечных услуг; международного обмена библиотечной информацией; депозитария магистерских работ; обновления оборудования; консолидированной системы антиплагиата; внедрения новых смежных услуг; системы альтернативного финансирования; системы повышения квалификации персонала. Результаты данного исследования будут полезны для руководителей исследовательских университетов и их научных библиотек, а также ученых и практиков в области стратегического управления развитием исследовательских университетов.

Ключевые слова: научная библиотека, исследовательский университет, европейский опыт развития.

The key directions for the long-term development of scientific libraries of research universities in Ukraine are determined to improve their strategic management system on the way toward entry into the European competitive environment. The scientific ideas, practice and legislative bases in the field of the development of scientific libraries in the European Union are highlighted. There carried out comparative characteristic of the traditional library and the modern one with the purpose of revealing distinctions of their functioning and development. The content of the seventeen main contrasts that distinguish these libraries is identified and described. On the basis of the analysis of the European experience, there identified and characterized twelve key directions for the further strategic development of Ukraine's scientific libraries, which are in the improvement of digital content; library space; systems of automation of service processes; observance of copyrights; commercialization of library services; international exchange of the library information; depository of master works; updating of equipment; a consolidated system for detecting plagiarism; introduction of new related services; alternative financing systems; systems for staff development. The results of this study will be useful for leaders of research universities and their scientific libraries, as well as scientists and practitioners in the field of strategic management of development of research universities.

Keywords: scientific library, research university, European experience of development.

Fig.: 1. **Tbl.:** 1. **Bibl.:** 17.

Рис.: 1. Табл.: 1. Библ.: 17.

Сербин Олег Олегович – доктор наук по социальным коммуникациям, кандидат исторических наук, старший научный сотрудник, директор, Научная библиотека им. М. Максимовича, Киевский национальный университет им. Т. Шевченко (ул. Владимирская, 60, Киев, 01033, Украина)

E-mail: serbinolego@gmail.com

Ситницький Максим Васильевич – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры менеджмента инновационной и инвестиционной деятельности, Киевский национальный университет им. Т. Шевченко (ул. Владимирская, 60, Киев, 01033, Украина)

E-mail: maksym.sitnicki@ukr.net

Serbin Oleh O. – D. Habil. (Social sciences, Communication), PhD (History), Senior Research Fellow, Director, M. Maksymovych Scientific Library, Taras Shevchenko National University of Kyiv (60 Volodymyrska Str., Kyiv, 01033, Ukraine)

E-mail: serbinolego@gmail.com

Sitnicki Maksym W. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management of Innovative and Investment Activities, Taras Shevchenko National University of Kyiv (60 Volodymyrska Str., Kyiv, 01033, Ukraine)

E-mail: maksym.sitnicki@ukr.net

Постановка проблеми. Проведення цього дослідження зумовлено необхідністю здійснення дієвих кроків щодо початків реформування бібліотечної галузі в Україні. Офіційно декларуючи курс на вступ до Європейського Союзу, просто не можна і далі закривати очі на критичне недофінансування і технологічну відсталість української бібліотечної галузі, що є серцем багатой української культури та джерелом її розвитку. Ефективним інструментом для розвитку стане сучасна система стратегічного управління.

За останніми дослідженнями OECD 2017 [1], у світі прослідковується тенденція до збільшення рівня читання та самоосвіти через все ширше використання цифрових технологій. Потужні наукові центри є рушійною силою цифрових інновацій у світі. За останні 15 років Китай у три рази збільшив свої наукові зусилля і на сьогодні має 10 % частки в перших найбільш цитованих наукових публікаціях. Це дозволило йому мати 14 % впливу в галузі машинного навчання і вийти на друге місце серед найбільших наукових центрів впливу після США (25 %). Індія також стала активним гравцем, і на неї тепер припадає одна третина наукових публікацій. Але якщо робити поправку на якість, то Індія займе лише четверте місце, після Великої Британії.

Україна зараз має зробити вибір, чи системно розвивати наукові бібліотеки та поступово гармонізувати інтелектуальний потенціал з Європейським Союзом, тим самим підсилити себе технологічною розвиненістю та інтелектуальним потенціалом європейської родини народів, чи розвиватись в іншу сторону, культивуючи технологічний занепад і стратегічну безперспективність на фоні процвітаючих європейських країн.

Аналіз досліджень і публікацій. Проведенням досліджень із розвитку наукових бібліотек в Україні та Європейському Союзі займалась низка вітчизняних і зарубіжних учених, які спеціалізуються на цій тематиці.

Сербін О. О. узагальнив основні етапи розвитку методологічних засад бібліотечної систематизації наукової інформації у наукових бібліотеках дослідницьких університетів, в тому числі: показав історичні передумови та сучасні тенденції й напрями еволюції класифікацій наук; проаналізував теоретичні та практичні аспекти систематизації як основи організації знань у контексті оптимізації, уніфікації, класифікації інформаційних даних; здійснив аналіз основних аспектів створення, запровадження та використання бібліотечно-бібліографічних класифікаційних систем крізь призму еволюції класифікацій наук [2].

У дослідженні Ситницького М. В. наведено стратегічні імперативи, що впливають на розвиток наукових бі-

бліотек, і систематизовано критерії, яким має відповідати наукова бібліотека дослідницького університету для забезпечення ефективного розвитку відповідно до сучасних тенденцій науки та техніки. Ці стратегічні імперативи полягають у забезпеченні: сучасних технологій кодифікації та передачі інформації, що містить знання; відповідності міжнародним стандартам наявної інформаційно-технічної інфраструктури наукових бібліотек; рівного доступу до передових наукометричних баз даних світового рівня; своєчасного оновлення бібліотечних фондів; проактивної системи обліку відвідувачів та автоматизації обробки релевантності їх запитів; максимально швидкого і точного пошуку і доступу до інформації; наявності ефективної системи захисту інформації, що міститься у хмарному просторі наукової бібліотеки; розвитку суміжних комерційних послуг, що дають змогу отримати «пакет» інформації, узагальненої професійними фахівцями; створення творчого простору для комфортного відвідування бібліотеки зацікавленими особами для отримання існуючих знань і створення нових [3, с. 34–39].

Сербін О. О., Ситницький М. В. у попередніх публікаціях [4] зробили спробу переосмислення ролі наукових бібліотек дослідницьких університетів у забезпеченні гармонійного розвитку суспільства на основі стрімкого зростання динаміки бажаних відвідувати наукові бібліотеки в Європі та світі. Було здійснено системний аналіз розвитку наукової думки відносно підходів до оцінювання стратегії розвитку бібліотек університетів дослідницького типу; запропоновано порівняльну характеристику традиційної наукової бібліотеки та сучасної наукової бібліотеки; визначено та систематизовано критерії, за якими має оцінюватись наукова бібліотека дослідницького університету; на основі SPACE-аналізу здійснено оцінювання стратегічної позиції Наукової бібліотеки імені Михайла Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка та надано стратегічні рекомендації щодо її розвитку.

Жегус О. В. у своєму дослідженні узагальнив наукові погляди зарубіжних і вітчизняних учених і запропонував своє бачення стосовно інтегрованої моделі комплексу маркетингу продуктів і послуг вищої освіти, яка враховує їх специфіку. У результаті одержано модель «5P + S», яка включає введений новий поліелемент «proposition», що об'єднує взаємопов'язані та неділимі елементи «product», «people» та «process», а також – традиційні елементи комплексу маркетингу послуг: «price», «place», «promotion», «physical evidence». Виходячи з високої соціальної значущості освітніх послуг в інтегровану модель додано елемент

social-marketing». Фактично авторська інтегрована модель комплексу маркетингу продуктів і послуг вищої освіти являє собою симбіоз комерційного та некомерційного маркетингу, що сприятиме підвищенню соціальної та економічної ефективності функціонування ВНЗ [5, с. 159–165]. Таким чином, автор актуалізував питання комерціалізації послуг, що надають університети та їх структурні підрозділи. Впровадження цього досвіду буде корисним для наукових бібліотек дослідницьких університетів для розвитку підприємницької активності.

Аналізуючи польський досвід, необхідно зазначити, що його особливість полягає у тому, що інновації реалізуються не тільки у столиці й інституціях, що в ній знаходяться, а і в інших містах, таким чином забезпечується баланс технологічного розвитку між регіонами країни. Показовим європейським досвідом розвитку наукової бібліотеки є приклад стратегії Наукової бібліотеки Головної Морської Академії, що знаходиться у місті Щецин. Ця бібліотека за рахунок активної співпраці з польськими та міжнародними інституціями у сферах міжбібліотечного обміну, збагачення бази даних технічних журналів, спільного проведення конференцій, семінарів і тренінгів впровадила значні інновації у свій розвиток. Е. Edelman у своїй науковій праці розкрила основні напрями розвитку, що були реалізовані у цій бібліотеці та забезпечили їй осучаснення, це: створення багатофункціонального мультимедійного читального залу; зміна автоматизованої бібліотечної системи; облаштування додатковими приладами, що забезпечують автоматичне збирання літератури; підвищення кількості мобільних стійок [6, с. 26]. У рамках такої програми додатково було встановлено комп'ютерні станції з широким доступом до Інтернету та наукометричних баз даних.

Стратегію побудови мережі цифрових бібліотек і дослідницьких сховищ у Польщі детально розкрила у своєму дослідженні В. Bednarek-Michalska [7, с. 46–67]. Автор висвітлює історичну ретроспективу цифрової стратегії та зробила спробу представити картину того, що досягнуто в цій галузі на сьогодні і що буде у майбутньому. У дослідженні розглядаються численні проблеми та дилеми, з якими стикаються не тільки бібліотекарі, а й ІТ-спеціалісти, дослідники, музейні працівники та документалісти.

Комплексне дослідження розвитку бібліотечної науки в Польщі було показано у дослідженні вченого Z. Gruszka, який присвятив свою монографію історії розвитку першого польського наукового журналу «Бібліотечний огляд», якому вже виповнилось 85 років. Цей журнал є основною рушійною силою незалежності та розвитку дисципліни бібліотечної науки та наукової інформації і дозволяє вивчати умови для розвитку бібліотечної справи в різні періоди історії. Автор присвятив вихід своєї монографії ювілею цього журналу [8].

Стосовно розвитку інформаційної культури, зокрема в бібліотечній сфері, досить цікаву працю написала Н. Bartowska [9, с. 9], де інформаційну культуру показано як одну зі сфер діяльності людини, яка їй має бути притаманна з перших років життя, як тільки вона починає шукати і користуватись інформацією. На цьому шляху мають застосовуватися принципи доброчесності.

Велику увагу у Європейському Союзі приділяють дотриманню авторських прав і розвитку законодавства у цьо-

му напрямі. У 2015 році у Польщі було прийнято дві важливі зміни до Закону України «Про авторське право і суміжні права». Перша стосується імплементації у польському праві Директиви Європейського парламенту 2011/77/ЄС від 27 вересня 2011 року відносно терміну охорони авторського права і суміжних прав [10]. В основному положення стосуються продовження терміну захисту цих прав з 50 до 70 років.

Друга зміна спричинена такими трьома директивами ЄС: Директива Європейського парламенту та Ради 2012/28/ЄС від 25 жовтня 2012 р. «Щодо певного дозволеного використання сирітських творів» [11]; Директива Європейського парламенту і Ради 2001/29/ЄС від 22 травня 2001 р. «Про гармонізацію певних аспектів авторського права та суміжних прав у інформаційному суспільстві» [12]; Директива Європейського парламенту і Ради 2006/115/ЄС від 12 грудня 2006 р. «Про права на оренду та права на позику та певні права, пов'язані з авторськими правами в галузі інтелектуальної власності (кодифікована версія)» [13].

Поправки містять ряд положень, що мають відношення до бібліотекарів у контексті зміни способу та процедур доступу до літературних джерел користувачами з урахуванням дозволів на такий доступ правовласника.

У своїй праці Beata Taraszkiwicz [14, с. 89–91] висвітлює деталі роботи над цими законодавчими змінами. Автор зазначила, що до підготовки було залучено широке коло експертів із бібліотечної сфери, якими під час консультацій було напрацьовано поправки стосовно спрощення процедур дотримання авторських прав у процесі доступу до літературних джерел в освітніх і наукових цілях, що ввійшли в основний текст законодавчих актів Польщі та спростили працю бібліотекарів. Україна має ретельно вивчати цей досвід, тому що основна робота з гармонізації своєї законодавчої бази у сфері інтелектуальної власності, з правилами і директивами ЄС ще попереду.

Невирішені раніше частини загальної проблеми.

Проаналізувавши наукову думку та законодавчі підстави стосовно досвіду розвитку наукових бібліотек дослідницьких університетів в Європейському Союзі, залишається актуальним висвітлення контрастів у розвитку цих установ в Україні та ЄС і пошук напрямів для ефективного розвитку вітчизняної бібліотечної сфери.

Формулювання завдань і мети статті.

Метою статті є визначення та характеристика основних напрямів перспективного розвитку наукових бібліотек дослідницьких університетів України. Для досягнення мети було поставлено і вирішено такі завдання: проаналізувати наукову думку, практику та законодавчі підстави у сфері розвитку наукових бібліотек в Європейському Союзі; здійснити порівняльну характеристику традиційної наукової бібліотеки та сучасної; систематизувати ключові напрями розвитку наукових бібліотек.

Виклад основного матеріалу дослідження. Особиста практика вивчення досвіду розвитку бібліотек Великої Британії та Польщі фактично і спонукала авторів до проведення наведеного дослідження.

Однією з розвинених наукових бібліотек є *Університетська наукова бібліотека у Вроцлаві*, що має зручну організаційну структуру й ефективно працює. За даними [15, с. 40–50], бібліотека має: фонди у кількості 3345735 при-

мірників; спеціальні фонди – 451882. Є дуже зручною для студентів і науковців і має широку лінійку різновидів бібліотечних послуг, що налічують близько 12 видів. Однією з конкурентних переваг наукової бібліотеки є можливість забезпечення користування великою кількістю баз даних, що налічують близько 17. Пошукова система повністю автоматизована та є зручною у користуванні. Наукова бібліотека має своє видавництво та велику кількість відділів і структурних підрозділів, що забезпечують злагодженість її функціонування та інноваційний розвиток.

Бібліотека створила максимальний комфорт і високотехнологічне технічне оснащення для відвідувачів, максимальну автоматизацію пошуку літератури, сучасні меблі і світло, щоб науковці могли провести цілий день, а може, і ніч у праці і отримувати від цього задоволення, а не відчуття втоми та виснаження. Крім того, бібліотека поєднала в собі роль головного міського хабу туристичних маршрутів і прекрасний сучасний простір для здійснення навчання і створення наукових праць із максимальним натхненням і бажанням. Тут наявні різноманітні орендовані зони відпочинку та роботи, що інстальовані за рахунок провідних бізнес-компаній світу з метою просування власного бренду серед студентів, науковців та інших користувачів. Бібліотека не тільки від таких зон виглядає стильно та сучасно, а і має додатковий дохід за рахунок рекламних надходжень від промоційної діяльності на замовлення спонсорів. Як приклад можна навести нещодавню акцію одного з комерційних брендів, що обіцяв гідну винагороду студенту, який напише цікаву дипломну роботу чи науковий текст у стінах

бібліотеки та на конкретній моделі гаджета, певного виробника. Як правило, такі акції серед студентів викликають зацікавленість та азіотаж, компанія, що замовила подібну акцію, отримує ефективну рекламу та просування свого бренду, а бібліотека отримує цікаву атмосферу у своїх стінах, додаткову зацікавленість користувачів і гідну матеріальну винагороду за проведений захід.

Ще одним прикладом розвинених наукових бібліотек Польщі є бібліотека *Варшавського університету*, будівля якої була спроектована на основі найновіших технологічних досягнень і за стандартами ЄС. Необхідно зазначити, що в своїй переважній більшості наукові бібліотеки Польщі були під ключ відремонтовані або побудовані з нуля. У науковій праці Е. Kobierska-Maciuszko [16, с. 106] проведено глибоке дослідження стосовно основних інвестицій за останні 25 років у бібліотечні будівлі Польщі. Автор здійснила опис архітектури будівель у зв'язку з їх функціональним призначенням і встановила, що проекти польських наукових бібліотек за цей період були надзвичайно привабливими для інвестицій. Цей час також характеризується великими фінансовими результатами через вільну торгівлю, членство Польщі в ЄС і доступ до сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Щоб зрозуміти, в яку сторону рухатись у стратегічному розвитку, спочатку проаналізуємо основні відмінності та контрасти традиційної наукової бібліотеки та сучасної наукової бібліотеки, що впливають на якість показників її роботи та стимулюють до системного переосмислення помилок (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняння традиційної наукової бібліотеки та сучасної наукової бібліотеки

Традиційна наукова бібліотека	Сучасна наукова бібліотека	Контраст
1	2	3
Адміністративно-командна система управління	Управління засноване на лідерстві й особистій мотивації	Стан постійного стресу, відсутність мотивації та власного професійного розвитку
Неокласичний стиль	Дизайнерський вільний стиль	Психологічне сприйняття
Брак природного світла, часто використовуються класичні лампи штучного освітлення	Багато природного світла та комфортного високотехнологічного освітлення	Некомфортність умов роботи
Недостатня система вентиляції	Ефективна система вентиляції	Комфортність самопочуття людей і якість умов зберігання фондів
Недостатній рівень умов для відвідувачів із обмеженими фізичними можливостями	Гарні умови для відвідувачів з обмеженими фізичними можливостями	Обмеження прав людини з обмеженими фізичними можливостями
Класичний спосіб обслуговування	Автоматизація обслуговування	Темп роботи
Ускладнений доступ до світових наукометричних баз даних та якісного Інтернету	Доступ до світових наукометричних баз даних з простим інтерфейсом і якісний Інтернет	Зниження якості відповіді на інформаційний запит
Книжкові шафи, використання яких вимагає додаткового технічного обладнання	Автоматизовані книжкові шафи	Обмеженість доступу до книг
Недостатній рівень суміжної інфраструктури для довготривалого відвідування бібліотеки протягом дня	Наявність суміжної інфраструктури для відвідувача (заклади харчування, індивідуальні кабінети, банкомат, книжкові магазини, бюро перекладів, IT-послуги, поліграфічні послуги тощо)	Коефіцієнт корисної дії роботи в бібліотеці та її результативність

1	2	3
Застарілі моделі меблів і техніки	Сучасні комфортні меблі та техніка	Швидка фізична втомленість
Повільний в обслуговуванні і малокомпетентний персонал	Енергійний і компетентний персонал наукової бібліотеки	Рівень вмотивованості відвідувачів
Незручна система навігації	Продумана система навігації	Комфорт відвідувачів
Повна відсутність чи недостатній рівень обладнання приміщень для реалізації творчої діяльності	Забезпечені сучасним обладнанням приміщення для творчої, експериментальної та дидактичної роботи	Можливість працювати в групах, проводити лекції, презентації, вирішувати кейси та провадити інші форми активної роботи
Значні складності в добудові, переоснащенні приміщень та осучасненні самої будівлі	Можливість заробляти кошти за рахунок експлуатації сучасної інфраструктури	Різний рівень фінансової автономності
Консервативна політика оновлення фондів	Сучасна політика оновлення фондів, що базується на аналізованні потреб і запитів користувачів	Різний рівень наявності актуальних літературних джерел
Стабільна система оплати праці	За рахунок додаткових ресурсів гнучка система оплати праці, що підвищує продуктивність праці	Рівень мотивації працівників і, як наслідок, різниця в показниках роботи та зручності для користувачів
Відсутність корпоративної самоідентифікації	Наявність власного бренду, корпоративного стилю, високих стандартів вигляду персоналу та простору	Власне обличчя наукової бібліотеки, що впливає на відчуття комфорту, затишку та відданості користувачів

Джерело: доповнено авторами на основі попередньої розробки [4]

Результати проведеного порівняння (табл. 1) виявили контрасти, що вказують, на які ключові напрями мають орієнтувати свою довгострокову стратегію розвитку наукової бібліотеки дослідницьких університетів України, щоб забезпечити власне технологічне зростання для максимального підвищення комфорту відвідувачам і персоналу бібліотеки.

Для реалізації вдосконалення виявлених контрастів дослідницькі університети в Україні потребують альтернативних джерел фінансування з огляду на обмеженість державних ресурсів у повному обсязі системно фінансувати їх інноваційний розвиток. Наукові бібліотеки дослідницьких університетів просто не мають іншого вибору, як стати центром для концентрації молоді з високим інтелектуальним потенціалом і забезпечити їм всі умови для створення і поширення нових знань. Фактично місцем зустрічі, самонавчання, написання наукових праць, коворкінг заходів та інших у всьому світі є бібліотеки університетів, що розуміють важливість наукової бібліотеки в їх розвитку. Наукова бібліотека є центром ідей, дискусій та кооперації вчених.

На основі цих систематизованих даних визначимо основні напрями розвитку наукових бібліотек дослідницьких університетів України (рис. 1).

Виходячи з рис. 1, охарактеризуємо кожен із наведених дванадцяти стратегічних напрямів розвитку.

1. *Цифрове наповнення* – ресурси з традиційних і цифрових фондів, що наявні у відкритому доступі, та забезпечення можливості в процесі читання лекцій, в режимі реального часу, посилатись на них і висвітлювати їх зміст. Цей зручний підхід вже давно працює і використовується викладачами в наукових бібліотеках дослідницьких університетів Великої Британії.

2. *Бібліотечний простір* – створення комфортних умов роботи та відвідування, облаштування сучасних мультимедійних центрів із можливістю проведення конференцій, тренінгів і групових навчань.

3. *Системи автоматизації процесів обслуговування* – стосується як сервісів із обслуговування відвідувачів, так і внутрішніх процесів для автоматизації операційних процесів персоналу з обслуговування, складування та обліку. Сучасні читацькі квитки з електронним чипом, диференціація рівнів доступу (silver, gold, platinum) тощо.

4. *Дотримання авторських прав* – одна з гострих проблем у цій сфері, що досі неврегульована, – це депонування в електронному вигляді дисертацій без дозволу автора й отримання з від цього комерційної вигоди під виглядом «послуги копіювання», хоча у реальності відбувається просто запис на електронний носій дисертаційної роботи без урахування авторського роялті.

5. *Комерціалізація бібліотечних послуг* – розвиток можливостей для додаткових фінансових надходжень з метою отримання законного прибутку від наявних бібліотечних послуг, використання приміщень, потенціалу персоналу.

6. *Міжнародний обмін бібліотечною інформацією* – забезпечення отримання інформації про світові досягнення у сфері бібліотечної справи та розвиток каналів передачі такої інформації шляхом членства в тимчасових (проектних) і постійних міжнародних професійних мережах і об'єднаннях.

7. *Створення депозитарію магістерських праць* – практика, яка широко використовується в євро-

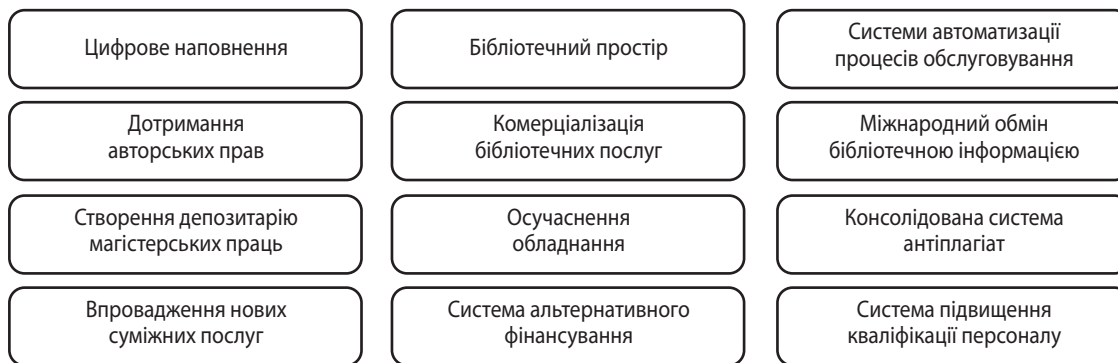

Рис. 1. Напрями розвитку наукових бібліотек дослідницьких університетів України

Джерело: сформовано авторами

- пейських університетах. Магістерський ступінь у них означає вже отримання компетенцій, що дають можливість здійснювати дослідницьку діяльність. Тому ступінь магістра розглядається вже як науковий. З огляду на це у наукових бібліотеках таких університетів створено та широко використовується депозитарій магістерських робіт. При чому кожен студент, який захистив магістерську роботу, дає дозвіл на подальше її використання.
8. *Осучаснення обладнання* – в основному стосується устаткування, що забезпечує процес функціонування бібліотеки. Автоматизовані шафи, електронна система документообігу, система забору та розкладки книжок тощо.
 9. *Консолідована система антиплагіат* – у вигляді єдиної бази даних із доступом усіх наукових бібліотек. Об'єднання інформації в єдиний депозитарій даних з забезпеченням широкого доступу бібліотек і науковців для використання з метою реалізації академічних цілей.
 10. *Впровадження нових суміжних послуг* – послуги, що забезпечують життєдіяльність користувача під час довготривалої роботи у бібліотеці (гаряче харчування, комфортний відпочинок, можливість обслужити гаджети тощо).
 11. *Система альтернативного фінансування* – комплекс заходів, що дасть змогу залучити додаткові ресурси на розвиток наукової бібліотеки. Такими інструментами можуть стати спонсорство, фандрайзинг, краудфандинг, франчайзинг. Можливості та переваги розвитку франчайзингових відносин у сфері культури в Україні були висвітлені у попередній публікації, де було запропоновано авторське визначення цього явища «франчайзинг у сфері культури» як економічної категорії [17, с. 58]. Ідея широкого використання франчайзингу у сфері роботи наукових бібліотек дослідницьких університетів Ситницьким М. В. була оприлюднена на міжнародній науково-практичній конференції «Забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, можливості, перспективи», 16–17 лютого 2018 року, м. Ужгород. Використання цього підходу в діяльності наукових бібліотек дослід-

ницьких університетів стане інструментом комерціалізації бібліотечної діяльності, розвитку їх підприємницького потенціалу та зміцнення власної фінансової автономності.

12. *Система підвищення кваліфікації персоналу* – має існувати для персоналу бібліотеки та мати безперервний характер. Слід залучати міжнародні інституції, грантові проекти, державні програми й ініціативи окремих спеціалістів з розвитку персоналу, удосконалення навичок, інформування про нові технології та досягнення у професійній сфері.

Висновки. Підсумовуючи проведене дослідження, зазначимо, що проведений аналіз дав змогу показати й узагальнити ефективний досвід розвитку наукових бібліотек дослідницьких університетів Європейського Союзу. Ми розуміємо, що нестандартні ідеї та рішення сучасних керівників наукових бібліотек можуть сприйматись на перший погляд в Україні скептично, і усталена думка про наукову бібліотеку як центр концентрації часом консервативних і не завжди готових до сприйняття нових осіб може переважати. Але ми також твердо віримо, що без таких інноваційних змін не буде стрімкого підйому, саме того «квантового стрибка», якого зараз так потребує Українська держава та її інституції, що несуть персональну відповідальність за долю нації та її розвиток.

Любіть бібліотеку, і бібліотека полюбить Вас!

ЛІТЕРАТУРА

1. OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2017. URL: <http://dx.doi.org/10.1787/20725345>
2. Сербін О. О. Систематизація інформації в контексті розвитку класифікацій наук: монографія. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2015. 431 с.
3. Ситницький М. В. Стратегічні імперативи розвитку наукової бібліотеки дослідницького університету. *Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка*. 2017. № 5 (194). С. 34–39. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2017/194-5/5>
4. Сербін О. О., Ситницький М. В. Оцінювання стратегії розвитку наукової бібліотеки дослідницького університету в контексті практичної реалізації та окреслення подальших перспектив. *Бізнес Інформ*. 2018. № 1. С. 117–127.

5. Жегус О. В. Интегрированный комплекс маркетингу послуг вищої освіти. *Бізнес Інформ*. 2017. № 10. С. 159–165.
6. Stan i Perspektywy Rozwoju Bibliotek Zachodniopomorskich – 10 lat później // Materiały z konferencji w Bibliotece Główniej Uniwersytetu Szczecińskiego (2 grudnia 2014 r.). red. Urszula Ganakowska. Szczecin, 2017. 114 s.
7. Bednarek-Michalska B. Polish digital libraries and repositories. Origins, operation and usage // *Kwartalnik «Przegląd Biblioteczny»*. The Special Issue on the 90th Anniversary. 2017. S. 46–67.
8. Gruszka Z. *Przegląd Biblioteczny* : monografia. Seria: Nauka-Dydaktyka-Praktyka. 2012. 292 s.
9. Bartowska H. *Kultura Informacyjna w perspektywie zmian w edukacji* // Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Warszawa, 2009. 544 s.
10. Directive 2011/77/EU of the European Parliament and of The Council of 27 September 2011 amending Directive 2006/116/EC on the term of protection of copyright and certain related rights // Official Journal of the European Union. L 265/1. URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:265:0001:0005:en:PDF>
11. Directive 2012/28/EU of the European Parliament and of The Council of 25 October 2012 on certain permitted uses of orphan works // Official Journal of the European Union. L 299/5. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32012L0028>
12. Directive 2001/29/EU of the European Parliament and of The Council of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society // Official Journal of the European Union. L 167/10. URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2001:167:0010:0019:EN:PDF>
13. Directive 2006/115/EU of the European Parliament and of The Council of 12 December 2006 on rental right and lending right and on certain rights related to copyright in the field of intellectual property (codified version) // Official Journal of the European Union. L 376/28. URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:376:0028:0035:EN:PDF>
14. *Ekologia Informacji a Kultura Informacyjna społeczeństwa* / red. Beata Taraszkiewicz. Słupsk, 2016. 253 s.
15. *Biblioteki Naukowe Wrocławia*. Informator. / red. Barbara Makarska-Deszcz. Wrocław, 2001. 58 s.
16. Kobiarska-Maciuszko E. New library buildings in Poland. The last 25 years (1990-2015) // *Kwartalnik «Przegląd Biblioteczny»*. The Special Issue on the 90th Anniversary. 2017. S. 106–123.
17. Ситницький М. В. Франчайзинг у сфері культури. *Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Серія : Економіка*. 2013. № 4 (145). С. 57–59. DOI: 10.17721/1728-2667.2013/145-4/20

REFERENCES

- Bartowska, H. *Kultura Informacyjna w perspektywie zmian w edukacji* Warszawa: Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2009.
- Bednarek-Michalska, B. "Polish digital libraries and repositories. Origins, operation and usage" *Kwartalnik «Przegląd Biblioteczny»*. The Special Issue on the 90th Anniversary (2017): 46-67.
- Biblioteki Naukowe Wrocławia*. Informator Wrocław, 2001.

"Directive 2001/29/EU of the European Parliament and of The Council of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society" Official Journal of the European Union. L 167/10. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2001:167:0010:0019:EN:PDF>

"Directive 2006/115/EU of the European Parliament and of The Council of 12 December 2006 on rental right and lending right and on certain rights related to copyright in the field of intellectual property (codified version)" Official Journal of the European Union. L 376/28. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:376:0028:0035:EN:PDF>

"Directive 2011/77/EU of the European Parliament and of The Council of 27 September 2011 amending Directive 2006/116/EC on the term of protection of copyright and certain related rights" Official Journal of the European Union. L 265/1. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:265:0001:0005:en:PDF>

"Directive 2012/28/EU of the European Parliament and of The Council of 25 October 2012 on certain permitted uses of orphan works" Official Journal of the European Union. L 299/5. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32012L0028>

Ekologia Informacji a Kultura Informacyjna społeczeństwa Słupsk, 2016.

Gruszka, Z. *Przegląd Biblioteczny* Seria: Nauka-Dydaktyka-Praktyka, 2012.

Kobiarska-Maciuszko, E. "New library buildings in Poland. The last 25 years (1990-2015)" *Kwartalnik «Przegląd Biblioteczny»*. The Special Issue on the 90th Anniversary (2017): 106-123.

"OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2017" <http://dx.doi.org/10.1787/20725345>

"Stan i Perspektywy Rozwoju Bibliotek Zachodniopomorskich - 10 lat później" *Materiały z konferencji w Bibliotece Główniej Uniwersytetu Szczecińskiego (2 grudnia 2014 r.)*. Szczecin, 2017.

Serbin, O. O. *Systematyzatsiia informatsii v konteksti rozvytku klasyfikatsii nauk* [Systematization of information in the context of the development of classification of sciences]. Kyiv: VPTs «Kyivskiy universytet», 2015.

Serbin, O. O., and Sytnytskyi, M. V. "Otsiniuvannia stratehii rozvytku naukovoii biblioteki doslidnytskoho universytetu v konteksti praktychnoi realizatsii ta okreslennia podalshykh perspektyv" [Assessment of the research library development strategy in the research university in the context of practical implementation and outline of further perspectives]. *Biznes Inform*, no. 1 (2018): 117-127.

Sytnytskyi, M. V. "Franchaizynh u sferi kultury" [Franchising in the field of culture]. *Visnyk KNU imeni Tarasa Shevchenka. Serii: Ekonomika*, no. 4 (145) (2013): 57-59. DOI: 10.17721/1728-2667.2013/145-4/20

Sytnytskyi, M. V. "Stratehichni imperatyvy rozvytku naukovoii biblioteki doslidnytskoho universytetu" [Strategic imperatives for the development of the scientific library of the research university]. *Visnyk KNU imeni Tarasa Shevchenka. Serii: Ekonomika*. 2017. <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2017/194-5/5>

Zhehus, O. V. "Intehrovanyi kompleks marketynhu posluh vyshchoi osvity" [Integrated Marketing Services for Higher Education Services]. *Biznes Inform*, no. 10 (2017): 159-165.